

Dr Zvonko Petrinović

OMLADINA RATNOG KOTARA CRIKVENICA U NARODNOOSLOBODILAČKOJ BORBI (1941—1945)

Ovaj je prilog uvršten u ovaj svezak Vinodolskog zbornika zbog toga da se od zaborava sačuvaju mnoga zbivanja u vezi s aktivnošću revolucionarne antifašističke omladine ratnog kotara Crikvenica. On je dio šire obrade što će biti predočeno u idućim svescima.

U okviru aktivnosti Regionalnog odbora za povijest revolucionarnog omladinskog pokreta, te Općinskog odbora za područje Vinodola pokrenuta je široka aktivnost za pisanje priloga o ulozi i razvoju omladiniskog antifašističkog pokreta u narodnooslobodilačkoj borbi. Pojedini autori i grupe autora iz svih mjesnih zajednica bivšeg ratnog kotara Crikvenica opisali su događaje iz tih vremena. Saopćenja i rasprava održana za okruglim stolom o temi »Omladinski revolucionarni pokret u Vinodolu« što je održan 12. 4. 1985. u Crikvenici, predstavljaju vrijednu osnovu za nastavak izučavanja omladinskog revolucionarnog pokreta na ovom području. Sadašnja se aktivnost pisanja povijesnih zbivanja realizira u jubilarnoj 40. godišnjici oslobođenja zemlje i pobjedi nad fašizmom te 40. godišnjici I kongresa USAOH-a.

U kakvim je uvjetima omladina Vinodola živjela, radila, stvarala i borila se, te kako je odabirala svoj pravac razvoja i političku pripadnost obrađuje poglavlje »Vinodolska omladina u političkim kretanjima doratnog razdoblja autora Mladena Plovanića.

Aktivnost omladine ratnog kotara Crikvenica, koja je detaljnije opisana u doratnom razdoblju, nastavlja se i nakon okupacije naše zemlje u danima ustanka i u toku NOB-a kada omladina masovno pristupa NOP-u, a KP je u svom radu usmjeravala aktivnosti i sagledavala svoj oslonac prvenstveno među mladima. Talijanskom okupacijom Vinodola stvoreni su novi, vrlo teški uvjeti za život, rad i borbu. U tom vremenu članovi KP i SKOJ-a preuzimaju poseban zadatak: što više i bolje informirati omladinu i pomoći joj u orijentaciji i pripremama za borbu protiv fašizma, pogotovo zato što za svoj utjecaj na omladinu neprijatelj ne bira sredstva i metode, te je na razne načine pokušava pridobiti u svojim mračnim ciljevima.

Od prvih dana okupacije i početka NOB-e javljaju se pojedini eksponenti desno orijentiranih pripadnika HSS-a s politikom čekanja. U Crikvenici pojedinci nastoje utjecati na omladinu, ali s vrlo ograničenim rezultatima. Slično djeluje kler, zatim pojedinci iz redova jugonacionalista koji surađuju s okupatorom, te ostaci križara i sličnih orijentacija. Ustaše predvođeni Vladom Vukelićem-Kapom svoj utjecaj žele nametnuti prisilno, putem škola i izvanškolskim aktivnostima ne prežući ni od prijetnja i obećanja. Malobrojno članstvo KPH i SKOJ-a ubacivalo se u te organizacije s ciljem da se spriječi pokušaj antinarodnih fašističkih utjecaja. Značajan je bio obiteljski i roditeljski utjecaj, ali je i omladina u mnogo slučajeva utje-

cala na roditelje. U takvoj situaciji teško je bilo spriječiti da stanoviti broj omladine bude mobiliziran u domobrane. Ipak antifašističko raspoloženje omladine ratnog kotara Crikvenice od početka narodnog ustanka 1941. godine iz dana u dan sve se više širilo i rasplamsavalo.

Osnivanje bibriskog partizanskog logora na Viševici u srpnju 1941. godine, a zatim izdvajanjem iz tih logora grižanskog i driveničko-tribalskog logora imalo je velik odjek među omladinom. Pojedini omladinci kao što su Vlado Car, Mate Saftić, Dušan Cvetić, Vale Lončarić, Ivica Gašparović i dr. održavali su veze preko Bribira, a kasnije i drugim vezama s partizanskim logorima. Postojanje partizanskih logora ulijevalo je samopouzdanje i određenu sigurnost pa su se često kod omladine uveličavale početne snage i akcije prvih partizana.

Formalni i statutarни oblici organizacije antifašističke omladine u početku nisu mogli pratiti postojeće stanje i raspoloženje omladine na terenu. U okviru te opće ocjene za kotar postojale su u manjim varijantama razlike i različiti uvjeti razvitka NOP-a u pojedinim mjestima i naseljima. Već u pripremama za ustanak i udjelom u ustanku omladina na razne načine znatno pridonosi jačanju NOB-e. Osim u sakupljanju oružja od bivše jugoslavenske vojske, raspačavanju letaka, spremanju eksploziva, sprečavanja mobilizacije u domobrane, ilegalnom prelaženju granica i blokova, obavljanju kurirskih dužnosti, akcijama u školama protiv organizacije ustaške mladeži, te političkim djelovanjem, omladina daje svoj sve značajniji udio u NOB-i.

Omladina mjesta Crikvenice u kontinuitetu predratne antifašističke aktivnosti doživljava prve dane rata i okupacije sa strepnjom i uz veliku neizvjesnost. U iščekivanju fašističke najezde situacija je vrlo uzbudljiva. Naime, 10. travnja 1941. ustaški zapovjednik sjevernog Jadrana Petar Kvaternik preuzimanjem vlasti uz proglašenje tzv. NDH pozvao je na predaju kapetana bojnog broda Mirka Plajvajsja, komandanta pomorske obrane u Selcima. Grupa mornara bivše jugoslavenske mornarice predvođena kapetanom Plajvajsom i poručnikom Pekarovićem zadaje udarac ustašama likvidacijom Petra Kvaternika i njegovih suradnika. Pucnjevi na ulicama Crikvenice uzbudili su antifašističku omladinu ovog mjesta. Dva dana nakon toga događaja uslijedila je okupacija uz sve nevolje i zlo što donosi fašizam.

Malobrojno partijsko članstvo, nekoliko SKOJ-evaca i simpatizera u vrlo teškim uvjetima razvija svestrani otpor ustaštvu i okupatoru. Dolazi do izražaja antifašistička orijentacija mladih, čije su svježije tragove ostavile ćelija KPH, predratne sindikalne organizacije, grupe omladinaca u Zidarskoj školi, Muškoj zanatskoj (šegrtskoj) školi, te višim razredima Građanske škole i Narodnoj čitaonici. Iz predratnog rada u školama valja spomenuti aktivnost koja se razvijala u Stručno-produžnoj (šegrtskoj) školi. Tu su se okupljali omladinci: Dušan Cvetić, Marijan Car-Grk, Nikica Kostrenčić, Nikola Jurinčić-Barin, Ivo Tićac, Emil Car, Vitomir Cvetić, te nekoliko drugova iz okolnih mjesta. U Građanskoj školi naročito viši razredi i bolji učenici bili su lijevo orijentirani unatoč snažnije aktivnosti reakcionarnih snaga.

U terenskoj tehničkoj sekciji i gradilištima ceste zaposleni su omladinci članovi KPH: Viktor Buban, Zvonko Petrinović, Vlado Car te stariji drugovi Ivan Brožičević, a prije okupacije i Rade Šupić, sekretar OK KPH za Hrvatsko primorje. Ta grupa bila je direktno povezana s pojedinim omla-

dincima na terenu. Drugu grupu SKOJ-evaca koju usmjerava Vlado Matetić, a koja je bila aktivna u redovima studentske omladine sačinjavali su Stanko Manestar, Ljubo Stipanić i Vito Gašparović. Pojedini omladinci iz Crikvenice čvršće se povezuju s drugovima iz susjednih mjesta. Dušan Cvetić od prvih dana okupacije povezan je sa Zvonkom Petrinovićem iz Dramlja, Valentinom Lončarićem i Vladom Car iz Selaca, a malo zatim i s Ivicom Gašparovićem iz Triblja, Matom Saftićem iz Grižana, te Blažom Kalafatićem iz Bribira. 26. prosinca 1941. uz dr Ivana Sobola i četiri druga iz Dalmacije Talijani su strijeljali omladinca Franju Cara. Represalije rastu, ali paralelno sve više raste i broj aktivnih omladinaca. Razvojem NOB-a u mjestu uz Dušana Cvetića djeluje desetak omladinaca aktivista. Teško je nabrojati sve sudionike, jer je to opisano u radovima Zdenka Makuca, Stanka Škiljana, Nikole Jurinčića-Barina, Anđela Brnjca i dr Vladimira Uremovića.

Uz te autore koji su ujedno bili aktivni sudionici u revolucionarnom radu omladine valja spomenuti Nikolu Andresa, Marija Matejčića, Joška Krištafora, Marijana Zoričića, Luku Cara i druge. Od talijanskih represalija zbog učešća u NOP-u hapšeni su omladinci Zlatko Veljačić, Anđelo Brnjac, Vlado Vičić, Bero Turina, Vladimir Ivančić, Branko Radil, Ivan Vičić i dr. Od omladinki valja spomenuti Vazmoslavu Car, Mariju Buban, Matildu Makuc, Zlatu Škiljan, Anku Gretić, sestre Turk, Ivanu Saftić, Bosiljku Car i Melitu Car. Nešto starije omladinke spominju se u organizaciji AFŽ-a. Mnoge usluge naročito u davanju krivotvorenih legitimacija za kretanje naših aktivista i uspostavljanju veza za pregovore o predaji domobrana radila je Seka Pavačić.

Na ovom terenu 1942. godine boravio je i omladinac Marijan Badel, o čemu postoji poseban zapis.

Od akcija u žici, tj. u garnizonu, valja spomenuti protest omladine prema okupatorskoj vojsci na nogometnom igralištu pod kraj 1941. godine, zatim prebacivanje oružja, lijekova i hrane, mobilizaciju za NOV, štampanje i rasturanje poziva u NOB i letaka, podmetanje mina — bombi u neprijateljske rovove uz obalu, a posebno valja spomenuti akciju u Zidarskoj školi, gdje su uz omladince Vladu Cara, Matu Saftića, Ivicu Gašparovića, Miku Barac kao organizatore sudjelovali i Crikveničani Marijan Zoričić, Joško Krištafor i Anđelko Brnjac i još nekoliko omladinaca. Hrabro je odjeknulo i spašavanje druga Butorca iz njemačkog zatvora (hotel Eden).

Crikvenica kao sjedište okupatorskog garnizona bilo je jedno od izvorišta za nabavku oružja, lijekova, odjeće i hrane. Iz tih izvora istovremeno je iskorištena mogućnost za kontakte s talijanskim vojnicima koji su se osjećali antifašistima. Spomenimo da je poručnik talijanske vojske dr Viktor Finderle vrlo rano počeo saradivati s NOP-om u Crikvenici. On je kasnije prešao u NOV i postao potpukovnik JNA. No, osim tog bilo je još nekoliko prijelaza talijanskih vojnika u naše redove.

Organizacija SKOJ-a i USAOH-a radila je pod vrlo teškim uvjetima. U svom je razvoju doživjela razne oscilacije. Međutim, kako se NOB rasplamsavala tako je i masovnost rada i akcija omladine rasla, što je vidljivo iz dijelova autentičnih dokumenata, odnosno njihovih izvadaka u daljnjem tekstu. Podizanju organiziranosti SKOJ-a, SMG, USAOH-a i općoj revolucionarnoj aktivnosti omladine najveći doprinos su dali članovi KPH koji su uživali veliko povjerenje i ugled kod naroda i omladine.

Crikvenička omladina je iz svojih redova dala oko 60 palih boraca. U Sv. Jeleni (današnji Dramalj) pojedini omladinci su aktivno uključeni već od prvih dana okupacije. U 1941. godini slijedile su i konkretne akcije, kao što je prikupljanje oružja i eksploziva, održavanje veza, raspačavanje letaka s pozivom na ustanak uz kontinuirano političko djelovanje i pripremanje organizacije. Već 1942. godine omladinski redovi su brojniji. Grupa autora (Tomislav Car, Strahomir Pilaš i Maksim Blažić) detaljno i poime- nično opisuje događaje i stanje omladinskih i SKOJ-evskih organizacija. Evo nekoliko citata o aktivnosti omladine:

»Stanko Manestar koncem 1941. dobiva zadatak: rad sa omladinom u Dramlju.

Zvonko Petrinović je dobio zadatak da sa gradilišta Jadranske magi- strale pribavi što više eksploziva, štapina i kapisla. Sjeća se, da je negdje u listopadu 1941. godine uzeo oko 60 kg eksploziva, oko 200 kapisla i odre- đenu količinu štapina, što je otpremio po vezi.

Za 1. maj 1941. po zadatku članova KPJ, omladinac Strahomir Sivac rastura letke po mjestu.

U rujnu 1941. godine na sastanku što ga organiziraju članovi KPJ u pred- jelu Spoljska sudjeluju i tri omladinca. Jedan od njih, Strahomir Sivac bio je na straži.

U jesen 1941. Strahomira Sivca, Milovana Domijana i Petra Manestra iz Dramlja, polaznike Zidarske škole u Crikvenici, pozvao je Vlado Car, pred- ratni komunist, u hodnik te škole i saopćio im, da su odsad članovi SKOJ-a.

Kasno u jesen 1941. Strahomir Sivac sudjeluje kao stražar u uspostav- ljanju prve pomorske partizanske veze na relaciji Kačjak—otok Krk, a ta- kođer i u nošenju pošte za aktiviste NOP-a u Crikvenici.

Travnja 1941. Ivan Jurić-Bartokov prevozi čamcem s otoka Krka sanduk sa 1200 komada pušanih metaka, koji se pohranjuje u zaseoku Jurići. Na- kon nekog vremena sanduk s municijom odnijeli su omladinci Josip Domi- jan-Beli i Strahomir Sivac do Lokvica i predali ga.

U jesen 1941. omladinac Rajko Mužević stupa u partizane, gdje ostaje sve do oslobođenja zemlje 1945. godine.

Već u prvoj polovini 1942. godine članovi KPJ vezuju na sebe određeni broj omladinaca koji po njihovoj direktivi obavljaju zadatke. Širenjem NOP-a i razvojem ustanka, omasovljava se i omladinska organizacija. Sad već dio omladine aktivno i organizirano radi na NOP. 1942. deset omladi- naca stupa u jedinice NOV i POJ, među kojima Milovan Mužević i Ivan Domijan, predratni SKOJ-evci a poslije istaknuti omladinski rukovodioci. Obadvojica su poginuli u NOB-u.

1942. godine Strahomir Sivac na Crnom molu prihvaća drugaricu Anku Berus i prati je do Lokvice.

»U jesen 1942. na zahtjev KK SKOJ-a za Crikvenicu partijska organiza- cija u mjestu raspravlja tko će od omladinaca bili primljen u SKOJ. Tako se listopada ili studenog 1942. godine osniva prva SKOJ-evska grupa, (u kući Mira Blažića), u sastavu: Josip Košuljandić, Strahomir Sivac, Tomislav Car, Maksim Blažić i Irenka Domijan. Za sekretara SKOJ-evske grupe određen je Stanko Manestar, član KPJ. Tom sastanku prisustvuje Ivica Gašparović, sekretar KK SKOJ-a za Crikvenicu, a u njegovoj pratnji je bio Cveto Košu- ljandić. Obadvojica su poginula u NOB-u.«

*Kotarska konferencija USAOH-a za kotar Crikvenicu u šumi nedaleko Kalca
Predsjedništvo: slijeva na desno: Meri Blažić, Poldo Brnabić, Mica Hreljac—Franić, Valentin Lončarić, neutvrđeno, Zvonko Petrinović, Mica Miklič-Krpan, Milica Lončarić, Stanko Pilaš, Franjo Domijan*

*Kotarski komitet SKOJ-a Crikvenica u šumskom predjelu kod Kalca
Slijeva na desno stoje: Ivica Gržetić, Milica Lončarić, Zvonko Petrinović, Meri Blažić, Stanko Pilaš. Sjede: Mica Hreljac — Franić, Valentin Lončarić, Mica Miklič-Krpan*

U drugoj polovici 1943. godine, prije kapitulacije Italije, u predjelu Veprenica osniva se prvi odbor USAOH-a. Za predsjednika je birana omladinka Marija Blažić, a za članove omladinci Mihovil Manestar, Anica Jurić, Zora Jurić i Ljubo Domijan. Uz navedene omladinke valja spomenuti Josipa Košuljandića Tomina, Slavka Jurića, Katarinu Mužević, a posebno Meri Blažić, koja je djelovala kao član KK SKOJ-a. Na ovom terenu djelovali su i sekretari KK SKOJ-a iz Dramlja Zvonko Petrinović i Tomislav Car.»

Omladinska organizacija od 1942. do 1945. godine praktično sudjeluje u svim akcijama. Prikuplja podatke o okupatoru, rastura letke u italijanskom logoru, garnizonu, skida razne neprijateljske oglase i obavijesti na javnim mjestima, piše parole, održava kurirsku vezu, nose poštu, razni propagandni i kancelarijski materijal kroz naoružane straže u Crikvenicu i iz Crikvenice. Također sudjeluju u prihvatu, pratnji i osiguranju pojedinih rukovodilaca NOP-a i boraca NOV-a i POJ-a koji prolaze kroz mjesto ili se u njemu zadržavaju. Akcije se izvode isključivo noću i u strogoj tajnosti.

Akcije u prikupljanju, pohranjivanju i nošenju dijelova odjeće i obuće, hrane, sanitetskog materijala i ostalog, poprimaju sve šire razmjere i postaju sve obuhvatnije. Sve veće količine materijala što pristižu s otoka Krka, tražilo je od omladinske organizacije veliko angažiranje. Zapravo, omladinska je organizacija na tim zadacima bila najviše angažirana.

Omladinska organizacija aktivno sudjeluje u svim akcijama što ih izvodi Komanda mjesta Crikvenica, kao: osiguranje i pratnja pojedinih rukovodilaca NOP-a, osiguranje za vrijeme nošenja materijala, sprovođenje neprijateljskih oficira i vojnika, pratnja i osiguranje boraca, koji su stupili u jedinice NOV i POJ, itd.

1944. i 1945. godine omladina povremeno odlazi na radne akcije pri Komandi mjesta Crikvenica, sađenju ili kópanju krompira; sjetvi i berbi usjeva i sl. Omladina sudjeluje također u raznim priredbama, proslavama i veseljima.

Kao statutarno organiziranu SKOJ-evsku grupu od 5 članova autori spominju u listopadu 1942. godine. Međutim, izvorni dokument broj 25/2709 od 15. 3. 1942. u Arhivu za historiju radničkog pokreta, kao i sjećanja Strahinje Pilaš i Zvonka Petrinovića govore o ranijem postojanju organizacije, pa će se u idućem istraživanju objasniti te razlike. Bitno je, međutim, da je revolucionarna aktivnost omladine u ovom mjestu prisutna od početka ustanka. Omladina Dramlja iz svojih je redova dala 28 palih boraca.

Za Drivenik Marica Sablić-Vunić detaljnije opisuje organizaciju i sve aktivnosti od oružane borbe i prvih organizacija SKOJ-a do omasovljenja organizacije poimenično za svako selo. Navodi da je prva SKOJ-evska grupa osnovana svibnja 1942, a u jednom drugom materijalu stoji da su SKOJ-evska grupa i odbor SMG osnovani u rujnu 1942. Osim oružane borbe Marica Sablić-Vunić navodi i masovni rad omladine. Vrlo je efikasno djelovala brojna organizacija s revolucionarno raspoloženom omladinom. Aktivnost je bila svestrana, a sastojala se od političkog djelovanja među ostalom omladinom do praktičnog rada, što se sastojao u prenošenju štampe i poruka, bacanju letaka, pisanju parola, rušenju telefonskih stupova, prikupljanju hrane, odjeće i oružja za borce, zatim osiguranje terena političkim radnicima, koji su se prebacivali s našeg terena na druge. Uza sve to održavali su se redovito sastanci u toku kojih se kontroliralo izvršenje zadataka, a postavljani su novi.

Skojevci su pružali pomoć NOO-u i organizaciji AFŽ-a kad god je to zatrebalo. U to vrijeme sastancima je vrlo često prisustvovao Ivica Gašparović (Gašo) koji nam je savjetima i iskustvom pomagao u radu.

Važnu ulogu odigrali su i pioniri. Oni su gotovo uvježbano obavještavali o kretanju neprijatelja, tako da kroz 1942. i 1943. godinu nije organizacija zatečena dolaskom neprijatelja.«

Drivenik je već 1941. godine imao u partizanima Juru Juričića (Kovačeva), Antona Belobrajčića, Matu Čandrla i Stipicu Domijana. Grupa od 22 omladinca iz Drivenika stupila je u partizanske redove 1942. godine. Koncem svibnja 1942. godine nakon svestranih priprema osnovana je prva skojevska organizacija u Driveniku i to u selu Klarići gdje je bilo najviše napredne omladine iako su organizacijom obuhvaćeni napredni omladinci i iz ostalih sela Drivenika. Sastav I organizacije SKOJ-a: Darinka Brnčić (Beličina), Mira Plišić (Marčičeva), Ružica Klarić (Japina), Živko Klarić (Milkin), Ivan Petrinović (Sučev), Ivan Jurišić (Dragičin) i Mara Sablić — Vunić. Za sekretara je izabrana Mara Vunić. Mjesec dana nakon konstituiranja te organizacije primljeni su još slijedeći članovi Marija Klarić, Stipan Klarić, Anka Plišić, Andrija Benić, Jura Klarić, i Stipan Bruketa. Osim Marice Sablić za Drivenik su svoje priloge dali Andrija Šimić, Ivan Žgombić i Mato Domijan, iz kojih se vidi ukupna aktivnost omladine. Iz Drivenika je poginulo u NOR-u 20 omladinaca. Ivan Barac Zgaja za Grižane i Beograd daje u svom prilogu detaljniji pregled aktivnosti omladine uoči rata u početku ustanka i sve do završetka NOB-a.

»Mlada generacija u griško-belgradskom kraju, kao i u ostalim krajevima Vinodola, bila je privržena radničkoj klasi, postojala je naslijeđena mržnja prema režimu, a onda i prema fašističkom okupatoru. Posebno treba naglasiti da omladina nije prihvatila nikakvu suradnju s okupatorom iako je u Grižanima bilo smješteno 400 talijanskih vojnika. Omladina je bila po svom ponašanju i opredeljenju spremna da se odazove pozivu KPJ, da se uključi u opći narodni ustanak. To se već u drugoj polovici 1941. godine i pokazalo. Ali, postavlja se pitanje da li je ta omladina bila dovoljno i organizaciono pripremljena, da na samom početku ustanka 1941. godine bude i neposredni organizirani sudionik u svim događajima i akcijama.

Odlaskom prvih partizana Bribiraca u šumu polovinom 1941. godine i osnivanjem ili obnavljanjem griške partijske organizacije, počinje period konkretnijeg, organiziranijeg rada za NOP, kako u odnosu na narod u cjelini, tako posebno i među omladinom. Iako u velikoj tajnosti, svjesna velikog rizika, da se svako otkriće za rad u NOP-u plaća smrću, robijom i odvođenjem u logore, omladina, posebno omladinci koji su po svom opredeljenju pripadali komunističkoj omladini, postala je jedan od glavnih faktora u izvršavanju zadataka postavljenih od partije, nosilac rada i političkog djelovanja među narodom u svojim selima. To je bio period nimalo lakog opredjeljenja za NOP, a jer se istodobno utjecalo na omladinu da se uključi u rad ustaške mladeži, a kasnije i za poslušnost okupatoru. Osim u politički i propagandni rad, omladina je bila uključena i u neposredno sakupljanje vojne opreme, hrane i svega što je bilo potrebno za NOP. Tako su već krajem rujna 1941. godine omladinci sela Grižana, Mavrića i Barci, koje je predvodio sekretar Tomo Mavrić, u dvije noći uzastopce, prenijeli iz starog Kotora iznad Crikvenice veću količinu municije i predali ju bribirskim parti-

zanma na Pališinu. Centralni rad omladine bio je usmjeren na bojkot ustaškim namjerama uvlačenja omladine u svoje redove i oblačenja njihove uniforme. Već u kolovozu 1941. godine, u organiziranom napadu kamenovanjem talijanskih vojnika u Bribiru, u mjestu Raša, ranjen je omladinac Mate Mavrić-Katrar. To je bio i prvi ranjenik od metka okupatora u Vinodolu 1941. godine. Za prigodu dana oktobarske revolucije krajem listopada 1941. godine, omladinci sela Mavrića, predvođeni sekretarom Tomom Mavrićem, razbacali su i nalijepili plakate i letke u širem rajonu Grižana, pored ostalog i u samom vojnom talijanskom garnizonu u mjestu Grižanima, sve do same kasarne.

Ono što je od tog vremena, posebno za 1941. godinu i sam početak 1942. godine, negativno i bolno ostalo u sjećanjima, za većinu omladine griško-belgradskog kraja, jest manjkavost jednog većeg, zaslužnijeg povjerenja, usuđujem se reći sektaštva prema tim mladim, istinskim aktivistima i dobrovoljcima, mladim komunistima, u odnosu na njihov prijem u Partiju, posebno, ali ne i formalno u organizaciju SKOJ-a. Uvjeti za organiziranje i formiranje organizacije SKOJ-a bili su po svemu sazreli, ako ne prije, a ono barem pod kraj 1941. godine. O mogućnosti razvoja SKOJ-evske organizacije u 1941. godini Ivan Barac navodi:

»Partijska griška organizacija imala je široki izbor omladinaca i omladinki, provjerenih već u radu, od kojih se mogla formirati ne jedna, nego nekoliko organizacija SKOJ-a. Da to nije samo fraza, navodim imena omladinaca i omladinki iz griško-belgradskog kraja, koji su to mogli biti:

U Griškom kraju: u selu Mavrići: Toma Mavrić-Bunčar, Mate Mavrić Bartolov, Stjepan Mavrić, Ivan Barac-Zgaja, Mato Mavrić-Zgumnini, Kata Mavrić-Dalina, iz sela Barci—Šarari: Drago Blažičević, Mihovil Barac, Josip Blažičević, Stjepan Bolješić, Stjepan Crnić, Ivan Tulić, Mica Franović, Miha Marušić-Marušići, Andrica Brnčić-Miroši, Mate Mavrić-Miroši, Mihovil Barac-Kamenjak, Zlatan Baretić-Kamenjak, Mirko Crnić-Doljinci i vjerovatno još po nekoji.

Iz Belgradskog kraja: Franica Baričević, Andrica Golac, Mica Baričević, Mica Barbarić, Dragica Gašparović, Franjo Gašparović, Vera Golac, svi iz sela Kostelj, Ivan Baretić-Vrančina, Ivan Baretić-Kuzmin, Stanko Pijaš, Mica Baretić, Zora Baretić, svi iz sela Baretići.

Zlatan Blašković, Nevenka Matić, Zlata Blažičević, svi iz sela Antovo itd. Već u prvoj polovini 1942. godine ovaj se broj više nego udvostručio.

U griško-belgradskom kraju od 450 aktivnih sudionika vojnika u NOV 300 su bili omladinci. Od 13 boraca koji su se 1941. godine priključili bribskim partizanima, bilo je 10 omladinaca. Od 34 borca koji su formirali griški logor početkom ožujka 1942. godine bilo je 29 omladinaca. Od 130 poginulih u NOB-u 65 je omladinaca.

140 omladinaca u toku NOB-a prošlo je kroz 13. primorsko-goransku udarnu diviziju, 15 je bilo u Prvom hrvatskom proleterskom bataljonu, 13 u proleterskim brigadama Hrvatske, 2 u Pratećem bataljonu Vrhovnog štaba Jugoslavije, 30 u 9. korpusu, 40 u PPK i jedinicama KNOJ-a, 10 u ličkim divizijama i 50 u raznim jedinicama NOV i POJ.

Od ovih ratnih omladinaca iz griško-belgradskog kraja izašla su 2 generala, 35 viših i 20 nižih oficira JNA. Na žalost od svih tih omladinaca samo tri omladinca posjeduju Spomenicu 1941. godine.»

Omladina nekadašnje općine Sv. Jakov — Šiljevica (Jadranovo) živjela je i radila slično kao i u susjednim mjestima. Pozitivne utjecaje i antifašističku orijentaciju omladina je preuzimala od brojnih radnika, koji su radili pretežno u Sušaku, na gradilištima Jadranske ceste i drugim gradilištima širom zemlje. Radničko-seljačka struktura stanovništva i teški ekonomski i socijalni problemi — karakteristika je tih naselja. Antifašistička i lijeva orijentacija osjetila se od prvih dana okupacije. Pojedinačne aktivnosti protiv fašizma bile su prisutne, ali su organizacije KPH, SKOJ-a, NOO-e i AFŽ-a formirane nešto kasnije. O tim aktivnostima napisali su svoje priloge Miljenka Pilaš Petrinović, Ivan Matetić i Željko Šepac, sudionici NOB-a i pojedinih aktivnosti u toku NOB-a. Ivan Matetić opisuje različite aktivnosti, a posebno rad NOO-a i funkcioniranje veze Jadranovo—Krk u čemu je vidno mjesto zauzimala omladina. O organizaciji piše: »Rad organizacije SKOJ-a sveo se je na mlađe omladince i omladinke. U radu s omladinom se je isticao Josip Matetić omladinac, inače tajnik NOO, zatim i sekretar partijske organizacije. Sekretar SKOJ-evske organizacije postala je Miljenka Pilaš Petrinović. Uz nju su radili i: Branka Ahel, Branko Grbčić, Željko Žepac, Cvjetko Jurišić, Mate Klanfar, Marija Gržac, Janko Gržac i dr. Organizacija SKOJ-a bila je vezana na KK SKOJ-a Crikvenica, a iz KK SKOJ-a Crikvenica za rad organizacije SKOJ-a i USAOH-a bila je zadužena Meri Blažić-Šarar iz Dramlja.«

Miljenka Petrinović opisuje djelovanje omladine, a o organizaciji SKOJ-a i USAOH-a piše: »Nakon kapitulacije Italije, rujna 1943. godine osnovana je omladinska organizacija, tj. Mjesni odbor USAOH-a i SKOJ-eva organizacija pri tadašnjoj općini Sv. Jakov Šiljevica. Kako su omladinci otišli u partizane — mahom u jedinice 13. primorsko-goranske divizije, odbori su formirani isključivo od ženske omladine, uglavnom šesnaestgodišnjakinja. Bile su to Branka Ahel-Dušičina, Neda Ahel, Marija Miharija i vjerovatno još nekolicina. Kako smo nakon prodora Nijemaca stupili u ilegalu i radili u uvjetima poluoslobođenog teritorija neke su članice otpale, tako da se sjećam samo tih imena.

Iz Mjesnog NOO-a s nama je radio Josip Matetić-Jozić, a iz Kotarskog komiteta veza nam je bila Meri Blažić-Šarar, a kasnije i Vlado Budić. I Janko Gržac je kasnije postao naš član, a radio je kao kurir. Ja sam do rujna 1945. godine, kada sam nastavila školovanje, bila predsjednica USAOH-a i sekretar SKOJ-a. U svibnju te godine bila sam delegat na Kongresu USAOH-a u Zagrebu.«

Omladina Jadranova poduzimala je mnoge akcije pri čemu su mnogi omladinci stradali. Prilikom odlazanja u partizane i prijelaza talijanskog vojnika antifašiste Bruna Bonera u partizane, Talijani su uhapsili i strijeljali Bruna Bonera i Ivana Perhata-Rićića u blizini rodnog mjesta. Omladina je prenijela velike količine oružja i hrane i drugih predmeta s veze Krk—kopno do Triblja (Stranče—Podsopalj), a ponekad i dalje. Omladina je iz njemačkog bunkera otela teški mitraljez, zarobljavala pojedine ustaše, postavljala nagazne mine na Jadransku cestu itd. Osim spomenutih omladinaca i aktivista Josipa Matetića, valja posebno spomenuti Emila Depauli, Ivana Grbčića skojevca, koji je poginuo u Istri, Micu Perhat, Ivana Matečića, Ivana Perhata itd. Omladincima su aktivno pomagali Marija Pavlić, Drago Ahel, Vlado Pilaš i ostali. Najveći dio omladine stupio je u NOV.

Nakon kapitulacije Italije muška omladina je masovno otišla u partizane. Boračke aktivnosti nisu ovdje opisane, ali je sigurno da su brojni borci, podoficiri i oficiri JNA iz Jadranova dali svoj veliki doprinos, a posebno pali borci i žrtve fašističkog terora. Omladina Jadranova dala je 12 palih boraca NOR-a.

Za Tribalj i okolicu Mica Miklič-Krpan u svom prilogu spominje osnivanje SKOJ-evskih trojki u Triblju u listopadu 1941, koju je organizirao Ivica Gašparović istaknuti SKOJ-evac i član KP. U grupi su bili Mica Miklič, Mica Barbarić i Dragica Matić. Istodobno je organizirana SKOJ-evska grupa u Kostelju. Autorica spominje zajednički sastanak SKOJ-evaca s područja Triblja i Belgrada, koji je održan početkom 1942. i gdje je dogovoren zajednički program akcija.

O organizaciji SKOJ-a Mica Miklič Krpan kaže: »Na području Triblja početkom 1942, formirane su dvije SKOJ-evske grupe. Prva na Pećcima, koja je pripadala općini Grižane—Belgrad, i druga u Sušiku, koja je pripadala Driveniku. U sastavu tih grupa bili su: Zvonko Limpić, Mica Miklič-Krpan, Vlatko Limpić, Zdravko Limpić, Vladimir Miklič Jurin, Drago Barac, Vlado Pavlić, Zvonko Ropac Pevin, Zvonko Brnčić i Zvonko Košćić. Nakon toga primljeni su novi članovi Anka Limpić Brnčić, Ružica Domijan, Mica Limpić-Baretić, Mica Gašparović-Barac, Anka Hanžek, Vilma Gašparović, Mica Miklič-Barbarić, Vojko Miklič, Petar Miklič, Ivan Miklič, Ivan Brnčić, Drago Brnčić, Stjepan Jurčić, Mica Hreljac-Franić, Ivan Miklič-Ševrin, Mica Brnčić-Gašparović, i Mica Raković.«

U 1942. formirane su SKOJ-evske organizacije u ostalim selima Triblja. U lipnju 1942. spominje se osnivanje Odbora SMG u Triblju. Drugarica Miklič opisuje niz akcija, posebno sudjelovanje omladine u NOV i partizanskim odredima i borbenim akcijama. O prvoborcima i omladinskom rukovodstvu Ivice Gašparoviću kaže:

»Jednostavno, ulijevao je borbeni duh u sve nas koji smo ga poznavali i živjeli na ovim terenima a i mnogim drugim koje je susretao. Suradio je s poznatim skojevcima Vilimom Gašparovićem iz Triblja i Milovanom Muževićem iz Sv. Jelene. S Vilimom Gašparovićem sudjelovao je u raspačavanju letaka u Zagrebu. Tom prilikom Vilim Gašparović je uhvaćen, osuđen na smrt i strijeljan, a Ivica Gašparović izbjegao je smrt. Dolazio je na teren Sv. Jelene, povezivao se s naprednim omladincima skojevcima Zvonkom Petrinovićem i drugima, donosio propagandni materijal i štampu.

Prilikom napada na Crikvenicu naše omladinke nosile su hranu partizanima na položaj. Pošto su partizani prolazili na zadatke kroz pojedina sela Triblja, takvih je zadataka bilo više, pa su im omladinke spremale i nosile hranu. Osim toga, omladina je dobrovoljno ulazila u radne grupe, borbene, diletantske i pjevačke zborove. Radne grupe pomagale su u poljoprivrednim radovima, obiteljima čiji su se borci nalazili u partizanima. Poljoprivredni radovi obavljali su se i za partizane u šumi pri Komandi mjesta. Sadio se krumpir, sakupljalo se žito i spremalo sijeno. Bobbene grupe sastavljene od skojevaca obavljale su razne borbene akcije, kao što su pisanje parola, razbacivanje letaka u neprijateljske garnizone, paljenje kresova po brdima, piljenje telefonskih stupova, itd. Tih je akcija na našem terenu bilo mnogo. Naročito treba istaknuti da su u tim akcijama sudjelovali skojevci Triblja i Belgrada još 1942. Određen broj omladine sudjelovao je u diletantskim

grupama i pjevačkim zborovima. Stanovit broj omladinki iz Triblja i Belgrada uključivao se u program aktivnosti vojnih jedinica u šumi. Od 1943. godine do oslobođenja održane su mnoge priredbe po našim mjestima u kojima su sudjelovale većinom omladinke koje su glumile i muške uloge, jer su omladinci bili u partizanima. Omladina Triblja je dala 21 palog borca NOR-a.

Nakon sloma bivše Jugoslavije i do početka ustanka omladina Selaca je imala u mjestu organizaciju SKOJ-a, koju su sačinjavali Valentin Lončarić, Luka Antić, Zvonko Brozović i Branko Jeličić. Vlado Car je pripadao ćeliji KPH. Uz pomoć članova KPH pred SKOJ-evsku grupu postavljeni su zadaci da se angažiraju na sakupljanju oružja i sanitetskog materijala, na suzbijanju mobilizacije u domobrane, te opći otpor fašističkim okupatorima i domaćim izdajcima. Sačuvan je i proširen kontinuitet predratne aktivnosti u novim i sve težim uvjetima. Pokušaji da se organizira ustaška mladež nisu imali uspjeha, jer su već u početku ubačeni SKOJ-evci i omladinci da razbiju tu organizaciju. Uz organizaciju SKOJ-a djeluje i grupa od 14 omladinaca koja se postupno širi. U Selcima KP i SKOJ su uživali ugled i povjerenje kod naroda i omladine. Nešto zbog konspiracije, a nešto zbog neiskustva organizacija se u početku nije omasovila. SKOJ-evac iz tih vremena Luka Antić doslovce kaže: »Početkom 1941. godine dosta smo se oslobodili sektaštva i zatvorenosti prema širem krugu omladine, a koncem 1941. počeli smo stvarati organizaciju Saveza mlade generacije.« Početkom 1942. godine Luka Antić, a za njim i omladinci Marijan Antić Ivanov, Marijan Antić Nikolin i Josip Antić Jurjev odlaze u partizane. Nakon odlaska prvih partizana Andrije i Nikole Kršula 1941. godine, broj aktivnih boraca raste.

O organizaciji SKOJ-a Milica Lončarić navodi: »U organizaciju SKOJ-a u 1941—1942. godine uključeni su ovi drugovi: Josip Antić Viktorijin, Marijan Antić Kombol, Marijan Antić Babić, Stjepan Antić Dudo, Ivan Antić Kombol, Branko Brozović Bagatela, Katica Brozović, Marija Brozović Bartolovica, Milica Lončarić, Mihovil Lončarić Benko, Petar Lončarić Benko, Vilim Lončarić i Zvonko Lončarić Papić.«

U toku 1943. godine u organizaciju SKOJ-a primljeni su: Stjepan Brozović, Marica Brozović, Katica Brozović, Mate Lončarić, Viktorija Lončarić, Marija Lončarić Carica, Srećko Lončarić, Josip Lončarić Papić, Andrija Lončarić, Mladenka Lončarić i Vilim Mulc.«

O aktivnosti omladine Selaca u revolucionarnom omladinskom pokretu u NOB-u pisano je detaljnije, a posebno o borbenim i radnim akcijama u toku NOB-a. Podaci da je 35 omladinaca dalo svoje mlade živote za slobodu i sretniju budućnost, da je iz redova omladinaca nekoliko desetaka unaprijeđeno u vojne starješine JNA, da je omladina iz svojih redova dala nekoliko SKOJ-evskih i partijskih rukovodilaca i jednog člana ZAVNOH-a, dovoljan je dokaz o učešću omladine Selaca u NOB-u.

U doratnom vremenskom periodu nije postojao KK KPOJ-a za Crikvenicu niti OK SKOJ-a za Hrvatsko primorje kao teritorijalni organizacijski oblik, pa su malobrojni članovi SKOJ-a usmjeravani u aktivnostima uglavnom putem osnovnih organizacija KPH. Sve akcije i zadaci u to vrijeme planirani su u organizacijama KPH. Direktive za rad SKOJ-a dolazile su izravno i najčešće samoinicijativno iz organizacije KPH. Na primjer, proglas SKOJ-a iz rujna 1939. dospio je na ovaj teren uz ostali partijski materijal

preko Sušaka s godinu dana zakašnjenja. Postojale su pojedinačne povremene veze i sa Zagrebom, odnosno Karlovcem, ali putem partijskih veza, o kojima je pisano.

Razloge za zaostajanje čvršćih organiziranih oblika treba prvenstveno tražiti u nedovoljnom iskustvu članova KP i SKOJ-a, nepostojanje, pa prema tome i nedovoljne pomoći foruma, a tek manjim dijelom u pojedinim sredinama pretjerane konspirativnosti i sektaštva.

U obradi organizacije SKOJ-a poslužit će prvenstveno sačuvana dokumentacija, a to su uglavnom izvještaji sa sastanaka OK SKOJ-a za Hrvatsko primorje, KK SKOJ-a za kotar Crikvenicu, te prepiske s PK SKOJ-a za Hrvatsku. Pojedini ulomci iz tih dokumenata poslužit će realnijem sagledavanju stanja i događaja iz tih vremena, pa se i u nastavku iznose pojedini detalji iz dokumentacije.

U izvornoj dokumentaciji stoji da su organizacije SKOJ-a 1941. postojale u Crikvenici, Grižanima-Belgradu i Selcima, a da su na ostalom području kotara osnovane 1942. Drugi pak dokumenti navode postojanje skojevskih organizacija 1941. pored navedenih još i u Sv. Jeleni i Triblju.

Točan datum organiziranja KK SKOJ-a za kotar Crikvenicu bilo je teško utvrditi.

Od prvih pisanih tragova u Historijskom arhivu Hrvatske nalazi se dokument br. 25/2708 u kojem OK SKOJ-a za Hrvatsko primorje 26. 1. 1942. dostavlja izvještaj PK SKOJ-a za Hrvatsku i u tom obavještava da je sekretar KK SKOJ-a za Crikvenicu Drago Barac uhapšen. U dokumentu br. 25/2709 OK SKOJ-a za Hrvatsko primorje dostavlja 15. 3. 1942. PK SKOJ-a izvještaj u kojem govori o aktivnosti skojevskih organizacija u proteklom razdoblju i to u Driveniku, Sv. Jeleni, Crikvenici, Selcima, Grižanima-Belgradu.

Ova dokumentacija koja u PK SKOJ-a datira početkom 1942. potvrđuje da su organizacije SKOJ-a postojale početkom 1942, no sporni su datumi.

Prema izjavi Mate Kršula, tadašnjeg sekretara OK KPH za Hrvatsko primorje neformalno je KK SKOJ-a Crikvenica djelovao već koncem 1941. iako je vjerojatno formalno i statutarно osnovan u prvim danima 1942. godine.

Da bi se izbjegle nedoumice i razna nagađanja te različita mišljenja o organizaciji SKOJ-a nakon 40 godina poslužit će se originalnim dokumentima koji se nalaze u Historijskom arhivu Hrvatske u Zagrebu. Izvještaje OK SKOJ-a za Hrvatsko primorje potpisali su Vladimir Car, sekretar OK SKOJ-a, Mate Saftić i Vale Lončarić za KK SKOJ-a Crikvenica. Milutin Baltić, I. Kranželić i dr. potpisani su za PK SKOJ-a za Hrvatsku.

Iz ove dokumentacije, odnosno pisanih izvještaja, pored organizacionih pitanja vidljivo je kako su se skojevci uz svoju omladinu i čitav narod borili, ginuli i na mjesto poginulih dolazili novi. Drugi su pak mučeni i zatvarani. Fizički sposobni su bili u prvim borbenim redovima, a mnogi su dali živote, koje su ugradili u temelje naše socijalističke zajednice. Zato i velike oscilacije u organizaciji i brojnom stanju, od sastanka do sastanka Kotarskog i Okružnog komiteta SKOJ-a.

U prilog ocjeni stanja na terenu govore i slijedeći izvještaji, izvorni dokument KK SKOJ-a za kotar Crikvenicu od 15. ožujka 1942. To je izvještaj Okružnom komitetu SKOJ-a za Hrvatsko primorje sa sastanka od 10. 3.

1942. (koji je datum osporen). Sastanku je prisustvovao drug Saftić iz OK SKOJ-a za Hrvatsko primorje.

Dnevni red:

1. Politička situacija
2. Organizaciono stanje SKOJ-a
3. Organizaciono stanje USAOJ-a
4. Agitprop
5. Informativna služba
6. Pitanje mobilizacije
7. Lična izobrazba i kulturno prosvjetni rad
8. Sabirna akcija jedaćeg pribora
9. Eventualije.

Na strani 4. spomenutog izvještaja navodi se stanje prispjele članarine.	
Rajonsko rukovodstvo SKOJ-a Grižane 12 članova	360 kn
Rajonsko rukovodstvo SKOJ-a Beograd 20 članova	415 kn
Rajonsko rukovodstvo SKOJ-a Drivenik 18 članova	360 kn
Skojevska jedinica Sv. Jelena 5 članova	200 kn
Ukupno:	1.350 kn

OK SKOJ-a za Hrvatsko primorje spomenutim izvještajem PK SKOJ-a za Hrvatsku od 26. 1. 1942. koji je datum problematičan, jer događaji potvrđuju da se taj datum odnosi na 26. I 1943. na str. 4. navodi: »Rad kotarskog rukovodstva bio je slabo povezan sa omladinom u Crikvenici. Zadatak je rukovodstva da se čvrsto organizaciono poveže sa mjestom Crikvenica. Istim izvještajem obavještava da su ispisane parole na čitavom okrugu.« Tom prigodom omladina kotara Crikvenice raspilila je oko 300 m telefonske linije.« OK SKOJ-a u nastavku izvještava PK SKOJ-a za Hrvatsku. »Naš komitet će umnožiti 300 kom. »Omladinskog Borca«, također ćemo umnožiti iz »Proletera« članak »Nova uloga mlade generacije u Narodno oslobodilačkoj borbi i zadaci SKOJ-a«. Na strani 3 izvještaja je samokritički zapisano »Odnos SKOJ-a i partije nije bio ispravan. Mnogi članovi nisu pravilno shvatili SKOJ kao samostalnu vanpartijsku organizaciju i odnos partije prema SKOJ-u. Uz pomoć OK Partije riješeno je ovo bolno pitanje u odnosu SKOJ-a i partije« i dalje. »Odnos naših SKOJ-evaca prema AFŽ...« Neki članovi SKOJ-a nisu shvatili ulogu SKOJ-evki u AFŽ. »Mržnja i neraspoloženje spram okupatora raste. Naš komitet i niža rukovodstva nisu uspjeli da to neraspoloženje iskoriste »da je organizuju u — jedinstveni Savez mlade generacije, tako da se dešavalo da pojedini SKOJ-evci nisu razlikovali SMG od SKOJ-a«. »Do pred 10 mjeseci, nisu na našem okrugu postojale naše organizacije, osim terena Crikvenice i Sušaka. Ipak je naš komitet uz pomoć kotarskih rukovodstava, koje je organizirano uspio da zatalasa omladinske mase. U SKOJ su mogli da ulaze samo najbolji komunistički omladinci, dok je omladina koja je zaslužila da bude primljena u SKOJ ostala po strani.«

Izvještaj OK SKOJ-a od 26. 1. 1942. je osporavan zbog mišljenja da je datum pogrešan i da se odnosi na siječanj 1943. Možemo uvažiti ovu tvrdnju.

Po mojoj ocjeni iako je kotarsko rukovodstvo SKOJ-a i ranije djelovalo formalno, ili statutarно osnivanje KK SKOJ-a obavljeno je u prvoj polovini 1942. godine, što se može zaključiti iz slijedećeg dokumenta.

18. 8. 1942. PK SKOJ-a za Hrvatsku piše OK SKOJ-a za Hrvatsko primorje: »Drug Bosanac javlja da ste formirali KK SKOJ-a za Crikvenicu od 9 članova, međutim to je nepravilno. Sve vaše organizacije su vrlo mlade i tako naglo izdizanje tolikog broja neće biti zdravo niti korisno. Tamo je već bio formiran KK SKOJ-a od 4 člana, za sada još je mogao ostati u tolikom sastavu. Kriterijum za ulazak u KK SKOJ-a mora biti član Partije ili dobar SKOJ-evac koji ima uslova da to postane u što skorije vrijeme.« Tim dopisom PK SKOJ-a za Hrvatsku objašnjena su polemična pojedinačna mišljenja o formiranju KK SKOJ-a. Pojedina mišljenja da je KK SKOJ-a oformljen u drugoj polovini 1942. ovim su dokumentom objašnjena. KK SKOJ-a za Crikvenicu sa 4 člana je postojao ranije, a u drugom polugodištu je proširen od 4 na 9 članova.

6. 9. 1942. PK SKOJ-a piše OK SKOJ-a za Hrvatsko primorje između ostalog »Još više posvetite pažnju stvaranju SMG onako kao što ste počeli u Crikveničkom i Kraljevičkom kotaru«.

26. 10. 1942. OK SKOJ-a za Hrvatsko primorje u izvještaju za PK SKOJ-a za Hrvatsku između ostalog piše: »Premda omladina učestvuje u bilo kakvoj mjeri ili radu u našem pokretu: sabirne akcije, mobilizira omladinu i drugih sličnih stvari, ali koje nisu od većeg obujma. Imamo 6 borbenih grupa i to: jednu u Bribiru, 2 grupe u Grižanama od ovih je jedna izvršila akciju 3. 10. 1942. između Crikvenice i Grižana, dok u Kastvu formirane su 3 borbene grupe. U Crikveničkom kotaru imamo 2 aktiva sa 30 aktivista, 24 odbora SMG sa 155 omladinaca i 48 omladinki. Borbenost partizanske omladine sve se više podiže. U II Bataljonu II Odred formirao je bataljonsko rukovodstvo SKOJ-a od 3 člana, II četa II bat. jedan aktiv od 5 članova, I četa II bat. jedan aktiv od 6 članova, I četa I bat. jedan aktiv 6 članova, III četa I bat. jedan aktiv 7 članova. U II bat. Matije Gubca formiran je jedan aktiv.«

Citiram ovaj dio izvještaja jer su u ovim jedinicama bili uglavnom skojevci, koji su došli s ovih terena u vrijeme formiranja, ili su se istakli u borbenim okršajima s neprijateljem i svojim ponašanjem i aktivnostima u jedinicama stekli uvjete za prijem u SKOJ. 9. 12. 1942. OK SKOJ-a za Hrvatsko primorje šalje okružnicu »Zadaci SKOJ-evskih organizacija u vezi s pripremama za I Antifašistički Kongres Omladine Jugoslavije.« Ta okružnica odnosno proglas predstavlja zapravo program aktivnosti SKOJ-a i USAOJ-a za iduće razdoblje. Na tim zadacima aktiviran je KK SKOJ-a i terenske skojevske grupe i omladina najavljivanjem međusobnih pretkongresnih natjecanja.

10. 12. 1942. KK SKOJ-a Crikvenica obavještava OK SKOJ-a za Hrvatsko primorje. »U kotaru postoji Kotarsko rukovodstvo SKOJ-a sa 3 člana. Sva trojica u pozadini. Sekretar KK SKOJ-a kooptiran je u OK SKOJ-a za Hrv. Primorje. Dužnost sekretara će vršiti drug iz RR SKOJ-a Grižane. KR proširit će se za 2 nova člana. Jedan je član Partije, a jedan SKOJ-evac u partizanima. Prvi je intelektualac, a drugi radnik. KR ima još 2 rajonska rukovodstva SKOJ-a, treći se formira (Selce, Crikvenica, Sv. Jelena). RR Belgrad ima 5 članova. Sekretar je član KP i član KR SKOJ-a. Grižane RR ima 6 članova sekretar je član KP i član KR SKOJ-a sa ukupno 15 članova SKOJ-a, Selce 1 aktiv SKOJ-a sa 3 člana, 1 odbor SMG 4 člana sekretar je član KP kandidat za KR SKOJ-a, Crikvenica 2 čl. SKOJ-a. Jedan je član KR SKOJ-a i Sv. Jelena 3 člana SKOJ-a.

OK SKOJ-a za Hrvatsko primorje 5. 3. 1943. u izvještaju pod »organizaciona pitanja« se kaže: »KKS KOJ-a za kotar Crikvenicu 5 članova. Sekretar i jedan član su u partizanima, 3 člana na terenu. U Selcima 3 skojevke uhapšene. U Sv. Jeleni Skojevska grupa vrlo aktivna, osnovala je 2 odbora USAOH-a. Hapšen je pročelnik SKOJ-a i jedan član grupe. Grižane — formirane 4 skojevske jedinice i dva rajonska rukovodstva i 7 odbora USAOJ-a. Proslava 25-godišnjice Crven Armije obavljena paljenjem krijesova. Omladina je bacila 2 dinamita i jednu bombu te pucala puškama na talijansku stražu prema Crikvenici. Neznamo još da li je koji talijanski bandit ubijen ili ranjen.«

16. 3. 1943. KK SKOJ-a Crikvenica obavještava OK SKOJ-a za Hrvatsko primorje izvještajem sa sastanka KK SKOJ-a. »Dnevni red:

1. Politička situacija
2. Organizaciona pitanja SKOJ-a
3. Organizaciona pitanja USAOJ-a
4. Agitprop i dopisništvo
5. Informativna služba
6. Lična izobrazba
7. Raspodjela rada po općinama
8. Pitanja plaćanja članarine
9. Prodiranje naše organizacije u Crikvenicu
10. Diverzantske grupe
11. Eventualije.

KK SKOJ-a za kotar Crikvenicu ima 5 članova, sa 3 rajonska rukovodstva plus 3 SKOJ-evske jedinice sa ukupno 76 članova SKOJ-a. Grižane RR SKOJ-a 4 člana sa 4 SKOJ-evske jedinice sa 18 članova. Belgrad RR SKOJ-a 6 članova sa 5 SKOJ-evskih jedinica sa 24 člana. Drivenik RR SKOJ-a 5 članova 4 SKOJ-evske jedinice sa 18 članova. Sv. Jelena SKOJ-evska grupa sa 5 članova. U Crikvenici i Selcima u organiziranju Crikvenički logor SKOJ jedinica sa 5 članova. USAOJ Grižane 4 seoska odbora od 19 članova sa 88 članova USAOJ-a, Belgrad 8 seoskih odbora sa 125 članova. Drivenik jedan rejonski odbor i 4 seoska odbora sa 46 članova. Sv. Jelena Rajonski odbor 4 člana sa 12 članova. Crikvenica u formiranju 2 odbora Selce jedan odbor sa 12 članova. Sva sposobna omladina otišla u jedinice NOV.«

U izvještaju od 5. 4. 1943. piše između ostalog: »U samom mjestu Crikvenica od kako je provaljena i svi SKOJ-evci odvedeni u internaciju nije se još uspjelo da se formira SKOJ-evska jedinica.« Za Istru prebacili smo jednog druga SKOJ-evca za KR SKOJ-a. »Radne grupe su pomogle nošenje ranjenika.« Str. 7. »Sabirna akcija traje. Od posljednjeg izvještaja sakupljeno je sljedeće: 2750 araka papira, 97 komada kamenčića za pionirske škole, 32 pločice, 10 tinti, 102 olovke, 550 kuverata, 45 držala, 123 pera, 10 gumica, 10 blokova, 18 haljina za pionire, 8 prsluka, 28 kapa, 18 pari čarapa, 11 košulja, 4 para cipela, 5 bluza, 35 kom. limuna, 0,7 kg riže, 21/2 kg graha, 0,05 kg čaja, 6 kutija aspirina, 2 tube vazelina, 15 m povoja, 0,3 kg gaze, 1 kutija flastera, 2 kom. injekcija, 14 tuba aspirina, 230 m povoja i dr. Akcija traje do 1. 5. o. g.

Iz tih izvještaja vidi se raznoliko i svestrano djelovanje KK SKOJ-a i skojevskih, te omladinskih organizacija na terenu. U početku NOB-a formalna organiziranost nije pratila stvarno stanje i aktivnost omladine na

terenu, no to se stanje 1942. godine i 1943. popravlja, a stupanj organiziranosti raste. Pristupanje omladine NOP-u različito je po mjestima, što se vidi iz pojedinih izvještaja općinskih i mjesnih organizacija. Razlike u nazivima foruma se u 1943. godini ujedinjavaju. Kraće vrijeme se KR SKOJ-a razlikovalo od KK SKOJ-a po tome što su u KR SKOJ-a članovi mogli biti vanpartijci, a u KK SKOJ-a samo članovi KP. Te razlike su vrlo brzo nestale jer član KK SKOJ-a prema stavu PK SKOJ-a mogao je postati dobar skojevac, član KP ili ako to još nije, morao je imati karakteristike da će uskoro biti primljen u KP.

Skojevske organizacije na terenu ponekad su tretirane kao grupe u jedinicama NOV kao skojevske jedinice i sl. Sekretari skojevskih grupa nazivani su u ranijem periodu pročelnicima SKOJ-a.

U toku svog razvoja većina RK SKOJ-a postali su općinski komiteti SKOJ-a, posebno tamo gdje su postojali općinski komiteti KPH i općinski NOO-i. Tako npr. na sjednici KNOO-a u mjestu Blaškovići 10. 1. 1944. godine donesena je odluka da M NNO Tribalj ima uvjeta da postane općinski NOO Tribalj. U Tribalju je već postojao općinski komitet SKOJ-a. Toj sjednici K NOO-a prisustvovali su predstavnici USAOH-a.

Organizacije SKOJ-a mnogo su pažnje posvetile organizaciji USAOH-a i USAOH-a. U organizacionom izvještaju I okružne konferencije USAOH-a za Hrvatsko primorje koja je održana 9. i 10. travnja 1944. godine, kaže se da je KO USAOH-a za kotar Crikvenicu osnovan u ljetu 1943. godine.

U izvještaju se dalje kaže: »omladinske radne čete iz pozadine pomagale su NOO-ima u prekopavanju cesta, skidanju snijega, obrađivanju zemlje, prenosile hranu i obuču, vršile sabotaze. Omladina je zapalila pilanu u Crikvenici te izvršila više drugih akcija«. »Omladina je na teror okupatora i ustaša odgovorila pojačanom borbom i mobilizacijom u NOV.«

U izvještaju sa sastanka KO USAOH-a za Crikvenicu od 3. studenog 1943. godine između ostalog stoji:
»Izvještaj o izvršenom radu

Selce: Srušilo se 3 bunkera, kidala se žica, nosilo se 3 vreće hrane u Grižane, očistila je omladina park i ulice, nanovo se je napisalo parole. Čistilo se i uredilo omladinski dom.

Crikvenica: Omladina odnesla pri evakuaciji 150 pušaka, 25 mitraljeza, 4 teška mitraljeza, 6 sanduka municije. Omladina je nosila robu iz svih dućana. Odvezla 10 q hrane. Poljepila je 20 plakata, odneslo se je 500 kg brašna iz Tribalja u komandu mjesta. Popisala je parole po ulicama i očistila dom, kopalo se je u gori krumpir 1 dan.

Sv. Jelena: Omladina kopala krumpir 4 dana (11 drugarica), 2 dana 15 drugarica skidalo žicu. Gradila sva omladina 1 noć barikade na cesti, prenašala je municiju, 4 dana rušila barake i bunkere, 6 dana šivala kape i odijela za vojsku.

Tribalj: Prenesla omladina 78 sanduka municije, 8 mitraljeza, 100 pušaka, 9 q hrane, srušila je 10 bunkera i rasplela žicu.

Grižane—Belgrad: Omladina odnesla 700 pušaka, 20 sanduka municije, 22 kazana za vojsku, nosila je 2 ranjena druga, jednog u Bribir, drugog u Ledenice, 2 dana su kopale krumpir u šumi, 3 dana su nosile hranu u

šumu na sigurno mjesto, 3 dana su radile barikade i rušile cestu, prenesle su 20 q hrane, prenesle su 100 mitraljeza, 200 pušaka i 2 puta su ribale dom.

U izvještaju OO USAOH-a Tajništvu glavnog odbora USAOH-a se između ostalog kaže: »Za trajanje omladinskog tjedna u kotaru Crikvenici mobilizirano je za NOV 35 drugova. Od I Kongresa do 31. 8. 1943. na teritoriji okruga mobilizirano je ukupno 2155 boraca, od toga na kotaru Crikvenica 625 boraca (oko 85% omladinci).

Na bazi kriterija za članstvo u SKOJ-u tražilo se mnogo više od rodoljubive antifašističke omladine koja je masovno sudjelovala u NOB-i. Kako se vidi iz izvornih dokumenata, da se organizaciono poveže čitava omladina pristupilo se organizaciji USAOJ-a odnosno i USAOH-a. U 1943. godini osnivaju se odbori USAOH-a i omladina, masovno pristupa USAOH-u od samog osnivanja. Najbolji članovi USAOH-a primani su u SKOJ a najbolji skojevci u KPJ. Do kraja 1943. svako je mjesto imalo odbor USAOH-a.

KK SKOJ-a vodio je akciju organizacije USAOH-a. Najznačajniji rezultat organiziranja bila je I kotarska konferencija USAOH-a Crivenice. Za organizaciju USAOH-a bili su zaduženi članovi KK SKOJ-a Vale Lončarić, Zvonko Petrinović, Meri Blažić, Mica Miklić, Mica Barbarić, Stanko Pilaš i Milica Lončarić.

I kotarska konferencija USAOH-a održana je u šumskom predjelu nedaleko od logora i Komande mjesta na jednom proplanku. Da bi se što vjernije opisao taj događaj evo izvještaja s te konferencije. »Izvještaj sa I Kotarske konferencije USAOH-a održana je 14. i 15. 5. 1944. Prisutni su bili: svi članovi KK SKOJ-a, sekretar OK SKOJ-a, predstavnici NOV, predstavnici KPH, predstavnici NOO-a, predstavnice AFŽ-a i predstavnici pionira. Omladina je prisustvovala iz svih mjesta našega kotara, tako da ih je iz pozadine bilo oko 100 i oko 100 iz pozadinske vojske (komanda mjesta i kotarske organizacije) i ostalih organizacija. Ukupno je prisustvovalo oko 200 omladine. Konferencija je započela slijedećim dnevnim redom: 1. Drug sekretar otvara konferenciju i poziva omladinu da se otpjeva »Lijepa naša«. Ističe rad omladine i sjećanje na pale drugove. Odaje se počast palim drugovima sa jednom minutom šutnje i pjevanjem Posmrtnog marša. Sekretar pozdravlja predstavnike svih organizacija i NOV.

Ispred Kotarskog NOO-a pozdravlja našu konferenciju drug tajnik. U ime NOV pozdravlja našu konferenciju drug komesar iz Komande mjesta. Ispred KK KPH govori drug sekretar KK KPH. U ime AFŽ-a govori drugarica iz Kotarskog odbora AFŽ-a. Ispred SKOJ-a govori drug Vale. U ime pionira podzdravlja našu konferenciju pionir iz Belgrada. Ovaj svečani dio završen je pjevanjem »Partizanke«.

1. Omladina Belgrada pjeva »Uz Tita i Staljina«
2. Omladina Grižane Belgrad daje igrokaz »Jedini put«
3. Drugarica iz Sv. Jelene recitira pjesmu »Tugovanje majke nad si-nom orlom«
4. Drugarica iz Belgrada recitira »Strašni sud«
5. Drugovi omladinci iz Komande mjesta daju »Staru vlast«
6. Dvije omladinke iz Drivenika pjevaju »Humor«
7. Drug iz Okružnog NOO-a recitira »Majka pravoslavna«
8. Pjevački zbor Belgrad pjeva »Sve što je bilo pod pepelom«

9. Pionirka recitira pjesmu »Pionirka«
10. Pjevački zbor pjeva »Nabrusimo kose«
11. Omladina Selaca daje igrokaz

Nastavilo se je sa plesom do večeri.

Radni dio naše konferencije počinje 15. o. mj. ujutro i to:

1. Politički referat čita drug sekretar.

Neka pitanja postavljena po političkom referatu.

- Rastumačiti demokratsko federativno uređenje Jugoslavije
- Može li se sabirna akcija provodati i kod švercera
- Što je sa stvaranjem drugog fronta
- Rastumačiti sporazum Draža—Maček
- Zašto se naša vlada zove privremena
- Kakvi bi mogli biti doneseni zaključci na III zasjedanju ZAVNOH-a
- U Selcima se šire vijesti, da će Nijemci i Englezi sklopiti ugovor
- Razjasni odnos NOO i JNOF-a
- Što će se dogoditi s dezterterima po oslobođenju
- Kakav je odnos naših vlasti i saveznika na otocima
- Zašto se je na Teheranskoj konferenciji postavilo pitanje Austrije kada se radi o oslobođenju cijele Evrope
- Kakav stav treba uzeti prema švercerima u organiz. USAOH-a, i što će se učiniti sa činovnicima u ustaškoj službi, a koji simpatišu našu borbu
- Kakva je razlika između Nacionalnog Komiteta i AVNOJ-a
- Objasniti Atlansku povelju
- Kako će se spriječiti sječa borove šume
- Da li će se po oslobođenju priznati sadašnje ustaške škole
- Razjasniti »Podunavsku konfederaciju«
- Kako naši narodi u Americi gledaju na naš pokret i da li ga pomažu
- Kako će se postupati s malobrojnim roditeljima koji brane djeci pristup u naše organizacije
- Što znači primanje naše delegacije kod engleskog kralja Đure

2. Po završetku diskusije i odgovora na postavljena pitanja čita se organizacioni referat.

Pitanje po organizacionom referatu:

- Pitanje borbenih grupa,
- Pitanje diletantskih grupa
- Pitanje pjevačkih zborova

U ime Gospodarske komisije govori drug iz KNOO-a i postavlja pred omladinu zadatke: o obrađivanju zemlje, o pomoći NOO-ima, snabdjevanje Primorskog odreda, nabavka hrane itd.

3. Izabran je birački odbor od 8 članova, iz svakog mjesta po jedan drug ili drugarica.

Započelo se sa biranjem kotarskog odbora USAOH-a, u kojega je ušlo 37 omladinaca i omladinki, a kojega je omladina jednoglasno izabrala sa predsjedništvom: Predsjednik drug Zvonko, tajnik drug Stanko i blagajnik drugarica Meri.

Drug predsjednik zahvaljuje se u ime novo izabranog odbora. Pročitani su brzojavi upućeni AVNOJ-u, Nacionalnom Komitetu, drugu Titu, ZAVNOH-u. Vladimiru Nazoru, CK KPH glavnom odboru USAOH-a, PK SKOJ-a za Hrvatsku.

Drug predsjednik zaključuje konferenciju.«

200 delegata omladinki i omladinaca iz svih mjesta i naselja kotara Crikvenice prisustvovalo je I kotarskoj konferenciji USAOH-a, da analizira dosadašnji rad izabere kotarski odbor USAOH-a i utvrdi nove zadatke. Dele-gate su predstavljale uglavnom omladinke, jer su se omladinci nalazili u redovima NOV-a. Prezantirani izvod iz zapisnika te konferencije najbolje govori s koliko su odgovornosti i kontsruktivnog borbenog duha nastupali delegati omladine čitavog kotara. I konferencija USAOH-a dala je nov po-ticaj za nove borbene, radne i političke akcije u odlučnim momentima kada se sagledavalo vrijeme završnih borbi za oslobođenje zemlje. To su bile ujedno i prve pripreme omladine za nove zadatke prilikom oslobođenja zemlje.

Tada SKOJ i USAOH djeluju zajednički pa ćemo opisati neke akcije i organizaciju u zadnjoj godini rata.

Početkom 1944. u sastavu KK SKOJ-a od 6 članova djelovala su tri ra-jonska komiteta SKOJ-a.

Skojevci su u toku NOB-a bili u prvim borbenim redovima, ne samo u jedinicama NOV-a i partizanskih borbenih jedinica već i u pozadini na terenu. O akcijama skojevaca u pozadini i neprijateljskim garnizonima bilo je dnevnih informacija. OK SKOJ-a za Hrvatsko primorje 3. 1. 1944. šalje u izvještaju podatke: »Na kotaru Crikvenica u Sv. Jeleni ubio je predsjednik KO USAOH-e sa još jednim drugom jednog agenta Gestapoa i jednog su teško ranili.«

14. 2. 1944. napadnut je K NOO u mjestu Grižane. Ubijeno je 6 drugova, nekoliko ranjeno i 5 uhapšeno. (Poginuli: :Car Ivan Japica, tajnik K NOO-a, Car Ivan Panprla, član KNOO Crikvenica, Blažić Andrica, predsjednik O NOO-e Sv. Jelene, Ludvig Hreljac šef POC-a za Hrvatsko primorje, te Ante Barbalić i Car Pero. Teško je ranjen omladinac Makso Blažić i dr.)

22. 2. 1944. KK SKOJ-a obavještava OK SKOJ-a »Večeras je stigla iz pozadine drugarica Milica sa informacijom — Zatvoreni drugovi koji su uhvaćeni u Grižanama nalaze se u Novom u Vili San Marino ima 5 stražara. Među 5 uhapšenih bili su 2 člana KK SKOJ-a drug Dorčić i drug Beli (Domijan Josip)«.

11. 3. 1944: »Ranjen je drug Vale član KK SKOJ-e Crikvenica«.

14. 3. 1944. OK SKOJ-a između ostalog izvještava »U Selcima je formiran Općinski Komitet SKOJ-a sa 4 člana i jedna SKOJ-evska grupa. U Sv. Jeleni postoje dvije SKOJ grupe po 5 članova, u Sv. Jakovu jedna SKOJ grupa sa 4 člana, u Driveniku jedna SKOJ grupa sa 5 članova. U Triblju postoji Mjesni komitet SKOJ-a sa 4 člana i 3 SKOJ grupe sa 17 članova. U Belgradu postoji RK SKOJ-a sa 6 članova i četiri SKOJ grupe sa 19 članova. U Griža-nama djeluje RK SKOJ-a sa 4 člana, 4 SKOJ grupe sa 18 članova. KK SKOJ-e za kotar Crikvenicu ima 7 članova. Jedan član KK SKOJ-a je ovih dana poginuo, a jedan je uhapšen od ustaša.«

Iz izvještaja KK SKOJ-a od 30. 11. 1944. vidljiva je potpunija organizacija.

U Crikvenici djeluje OPĆ. K SKOJ-a, najaktivniji su SKOJevci Luka, Mica i Ivana. U Sv. Jeleni djeluje Opć. K SKOJ-a, koji je ovih dana pored ostalog radi sigurnosti i konspiracije preuzeo održavanje veza do Triblja — Stranče. U Driveniku, Triblju, Grižanama, Belgradu i Selcima djeluju općinski K SKOJ-a.

U istom izvještaju kritizirani su sekretari općinskih komiteta što nisu na vrijeme poslali podatke o pretkongresnom natjecanju. Drug Vale iz OK SKOJ-a obavijestio je da će se uskoro doržati u Gorskotom kotaru okružni miting. Na mitingu će se dodijeliti pobjednička zastavica. Taj miting je održan u šumi i na njemu je sudjelovalo više od 500 omladine iz Novoga i Crikvenice.

Korisno je opisati kako su SKOJevci i ostala omladina slavili prvomajske praznike u toku NOR-a. Prvomajske svečanosti i godišnjice oktobarske revolucije slavljani su od 1941. svake godine.

KK SKOJ-a 5. 5. 1944. izvještava o proslavi 1. maja 1944. godine: »u Grižane—Belgrad održani su svečani skupovi, paljeni su krijesovi na 9 mjesta, napisano 50 borbenih parola, sakupljeno za borce 76 kg kruha, 75 jaja, 18 l mlijeka, 39 kg luka. Pucalo se prema garnizonu pušakma i bombama. U Triblju su paljeni krijesovi, pucalo se i provelo sabirnu akciju. U Driveniku su paljeni krijesovi, borbena grupa je napala švapski bunker, održan je masovni zbor. U Sv. Jakovu ispisane su parole na 3 km ceste, pucalo se na švapski bunker, a na 7 mjesta su isprekidani telefonski stupovi i prekinuta telefonska veza. U Sv. Jeleni se zapucalo na žandarmerijsku stanicu i na okupatore, paljeni su krijesovi i održani sastanci. U Crikvenici su djeljeni leci, pisane parole, čak u švapskoj komandi. U Selcima su pisane parole, presječna telefonska veza sa Crikvenicom. Pioniri su sa dječjim oružjem marširali kroz mjesto, pjevali partizanske pjesme.

Okupator je bjesnio. Topovima je pucao posebno u Grižane gdje je razorio crkveni toranj. Tada su okupatorski vojnici upali u mjesto, tjerali stare žene da brišu parole i zlostavljali djecu i starce.

Na čelu ove akcije stajali su na terenu ispred borbene omladine članovi KK SKOJ-e, a prethodno je u KK SKOJ-a razrađen plan svih akcija na terenu.

Brojno stanje KK SKOJ-a varira od 3 do 9 članova. Tipičan dnevni red sastanaka KK SKOJ-a izgledao je ovako:

- 1.) Politička situacija
- 2.) Organizaciono stanje SKOJ-a i omladine
- 3.) Izvještaj o radu od prošlog sastanka
- 4.) Izvještaj po sektorima rada i zaduženju na terenu
- 5.) Obavještajni rad
- 6.) Plan budućeg rada i zaduženja
- 7.) Mobilizacija za NOV i Odrede
- 8.) Sabirne akcije

- 9.) Rad s pionirima
- 10.) Kulturno-prosvjetni rad
- 11.) Kritika i samokritika
- 12.) Razno

Ovakav obrazac dnevnog reda sastanka KK SKOJ-a mijenjan je prema potrebi, zahtjevima terena i trenutne situacije. Sastanci KK SKOJ-a najčešće su se održavali tjedno ili u roku od 15 dana, ovisno o situaciji na terenu i mogućnosti obilaska mjesnih i seoskih organizacija prije sastanka.

Na dnevnom redu našli su se i problemi oko izbora kadrova za Istru i druge kotare.

U Istru je upućeno nekoliko istaknutih SKOJ-evaca i članova KP. Ivica Gašparović — Gašo bio je izabran za prvog sekretara Oblasnog komiteta SKOJ-a za Istru gdje je ostavio svoj mladi život. U Istru su pored Gaše bili upućeni kao pomoć drugovi Dušan Cvetić, Branko Brozović, Vojko Miklič i Ivan Grbčić, a kasnije još nekoliko drugova koji su djelovali kao organizatori SKOJ-a i članovi oblasnog, okružnih i KK SKOJ-a diljem Istre. Na Krk je upućen Mato Mužević i Meri Šarar, a u Senj Zvonko Petrinović i Vlado Budić. Značajnu pomoć u organizaciji SKOJ-a na kotaru pružio je OK SKOJ-a za Hrvatsko primorje na čelu sa sekretarom Vladom Carom, OK KPH sa sekretarom Juricom Knezom, te KK KPH sa sekretarima Ljubom Marušićem, Tomom Mavrićem i Franjom Domijanom.

Sekretari KK SKOJ-a za kotar Crikvenicu bili su: Mate Saftić iz Grižana, Dušan Cvetić iz Crikvenice, Vale Lončarić iz Selaca, Zvonko Petrinović iz Sv. Jelene, Ivan Festini — Vanja iz Paga, Pave Butorac iz Krmpota, Tomislav Car iz Sv. Jelene, Stanko Pilaš iz Grižana.

Članovi KK SKOJ-a Crikvenice bili su: Mate Saftić, Vale Lončarić, Dušan Cvetić, Mica Miklič Krpan, Zvonko Petrinović, Mate Mužević, Mica Barbarić, Meri Šarar, Milica Lončarić, Stanko Čandrlić, Stanko Pilaš, Josip Domijan — Beli, Tomislav Car, Stanko Antić, Mihovil Manestar, Mica Hreljac Franić, Vladimir Miklič, Pave Butorac i Vlado Budić.

Članovi OK SKOJ-a za Hrvatsko primorje bili su: Vladimir Car sekretar, Ivica Gašparović (Gašo), Mate Saftić, Vladimir Miklič Jurin, Branko Brozović, Vale Lončarić.

Iz redova SKOJ-a odabirali su se kadrovi na razne dužnosti. Iz KK SKOJ-a Mato Mužević i Zvonko Petrinović upućeni su na dužnosti sekretara KK KPH, Stanko Pilaš i Vale Lončarić upućeni u JNA gdje su unapređeni u činove oficira JNA, Tomislav Car i Josip Domijan upućeni su na dužnost u UDB-u. Vlado Car iz OK SKOJ-a upućen je na dužnost komesara područja.

Više SKOJevaca s terena upućeni su na razne dužnosti u NOV, NOO-e, i na druge dužnosti. Ne samo što su SKOJevci bili najbolji borci, oni su se razvili u dobre vojne i političke rukovodioce.

Već u toku rata posebna je pažnja posvećivana vlastitom ideološko-političkom i kulturnom obrazovanju SKOJevaca i ostale omladine. Održavani su tečajevi, predavanja, sastanci, a posebno je bio razvijen individualni rad. Tako su se osposobljavali i u borbenim akcijama, prekaljivali i provjera-

vali kadrovi i omladinci koji su ponijeli veliki teret uz samoodricanja pa sve do polaganja vlastitih života u temelje naše socijalističke zajednice. Obilaziti teren, stvarati organizaciju, organizirati brojne akcije, za članove KK SKOJ-a i članove ostalih foruma, kao i za SKOJ-evce i omladinu na terenu predstavljalo je životnu opasnost. Nije se moglo predvidjeti gdje i kada okupator postavlja zasjede, kada će upadati na poluoslobođeni teritorij, da li će ilegalci kada se ubacuju u neprijateljske garnizone biti otkriveni, uhvaćeni i likvidirani, kada i na kom mjestu će se razviti oružani sukobi i da li će terenski radnici biti otkriveni kada prenoće na nekom opasnom mjestu. No mlad skojevci najčešće gladujući znali su svladati veće prepreke i nedaće za postizanje ciljeva i dnevnih praktičnih zadataka NOB-a. Tako se borilo, radilo i stvaralo sve do oslobođenja zemlje kada su nastupili novi zadaci u novim uvjetima za koje su se SKOJ i USAOH pripremali u toku NOB-a.

Kako su u više obrada zajednički tretirani ratni kotari Crikvenica i Novi, to će se iznimno i ovdje pojaviti neke zajedničke kvantifikacije.

Radi realnog sagledavanja valja istaći podatke iz kojih je vidljivo učešće omladine i čitavog naroda ovog kraja u NOB-u. Ti podaci bili su sadržani na panou 19. izložbe »Radnički komunistički i revolucionarni pokret u Vinodolu za proteklih 60 godina«.

»Masovnost učešća naroda ovog kraja u NOB-i ilustriraju i slijedeći podaci:

— ukupno sudjelovalo u ratu oko	400	osoba
— odvedeno u koncentracione logore oko	520	„
— poginulo širom Jugoslavije oko	685	„
— broj žrtava fašističkog terora oko	95	„
— nosilaca »Partizanske spomenice 1941.«	280	„
— narodnih heroja	6	„

Ako se uzme u obzir ukupno predratno brojno stanje stanovnika današnje općine Crikvenica, koje je iznosilo oko 18000 i broja osoba koje su aktivno sudjelovanje u NOB-i, vidljivo je da je svaki četvrti stanovnik bio sudionik NOB-a.

Osim toga vrijedni pažnje su i podaci da je Vinodol dao 17 španskih boraca, da je u toku rata i nakon oslobođenja proizvedeno i unapređeno 350 podoficira i oficira, te 12 generala.«

U ranije sastavljenom, ali nepotpunom poimeničnom popisu palih boraca evidentirano je 287 palih boraca s teritorije bivšeg kotara Crikvenica. Od 287 palih s ovog terena 241 su rođeni od 1919. do 1927. godine tj. omladinci do 24 godine starosti. Po toj evidenciji 80% palih boraca su bili omladinci.

Iz ovih opisa vidljiv je barem djelomično način odnosno metod rada organizacije SKOJ-a i USAOH-a na ovom terenu. Vidljiva je odanost, borbenost i požrtvornost omladine i stanovništva za stvar pobjede nad okupatorom i domaćim izdajicama, za pobjedu nove Titove socijalističke Jugoslavije, zajednice zbratimljenih naroda i narodnosti u čemu je organizacija SKOJ-a i njeno članstvo dalo svoj značajan udio. Ovo što je omladina predvođena SKOJ-em i KP dala u toku NOB-a poslužiti će kao svijetli primjer današnjoj mladoj generaciji, koja se bori u drugim novim i nimalo

lakim uvjetima za bolji i sretniji život. Nadahnuta samoprijegom, patriotizmom i borbenim duhom, omladina ovog krševitog dijela naše zemlje, kao integralni dio jedinstvenog antifašističkog narodnog fronta, imala je vidno i časno mjesto u novijoj povijesti. SKOJ i USAOH, organizacije koje su okupljale omladinu, predstavljale su nepresušni rezervoar novih snaga i energije time što su na mjesta palih u borbi dolazili novi, pa čak i najmlađi. Pioniri, iako maloljetni, često su izvršavali složene zadatke odraslih. Omladina je iz svojih redova slala na ratišta borce diljem Jugoslavije, a posebno u susjednu Istru. Omladina ratnog kotara Crikvenice časno je i uspješno izvršila svoje obaveze i zadatke koje je trasirala KPJ na čelu s drugim Titom.

Recenziju izvršili Blaž Kalafatić i Mladen Plovanić.

LITERATURA I BILJEŠKE

IHRP KP 266/8, 266/32, 266/162, 267/228, 267/312, 285/2218, 272/722

IHRP — SKOJ 26/2814, — 2903, 27/2905 — 3012

IHRP USAOH 35/125, 40/457, 40/475, 40/487.

Vinodolski Zbornik svesci 1, 2, 3.

Saopćenja:

Crikvenica: Zdenko Makuc, Nikola Jurinčić Barin, Vladimir Uremović, Stanko Škiljan.

Dramalj: Maksim Blažić, Tomislav Car, Strahinja Pilaš.

Drivenik: Mate Domijan, Vunić-Sablić Marica, Andrija Šimić, Ivan Zgombić.

Grižane-Belgrad: Ivan Barac Zgaja (Miklić Mica).

Jadranovo: Ivan Matetić, Miljenka Petrinović, Željko Šepac.

Selca: Luka Antić, Milica Lončarić.

Tribalj: Mica Krpan Miklić, Mica Barbarić.